

УДК 069.013 : 908 (477.83)

ББК 63.3 (4 Укр)

Андріана Надопта

МУЗЕЙ “ВЕРХОВИНА” В СТРИЮ: ДОСВІД ЗБЕРЕЖЕННЯ, ВИВЧЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НАДБАНЬ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ (1932–1939 рр.)

У пропонованій статті автором проаналізована подвижницька діяльність громадськості Галичини щодо збереження пам'яток української культури. Величезну роботу у цьому напрямку проводили регіональні музейні товариства Галичини, зокрема музей “Верховина” в Стрию. Зроблена спроба розкрити його роль та значення у формуванні українського етнографічного музейництва Галичини в досліджуваній період.

Ключові слова: регіональний музей, музейне товариство, музей, етнографічна збірка.

Загальне пожвавлення українського національно-культурного руху в Галичині, після приєднання краю до Польської держави, спричинило виникнення цілої мережі українських музейних товариств та регіональних музеїв. У 1927 році було засноване товариство “Бойківщина” у Самборі, статут та діяльність якого стали зразком для музейних товариств: “Яворівщина” в Яворові, “Лемківщина” в Сяноці, крім того це товариство служило своєрідним координуючим центром для усіх регіональних музейних товариств і осередків Галичини міжвоєнного періоду [25, с.22]. На окремих статутах провадили свою діяльність музейні товариства “Стривігор” в Перемишлі та “Верховина” в Стрию. При місцевих філіях товариства “Просвіта” музейні товариства були засновані в Сокалі, Раві-Руській, Чорткові, Станіславові; при педагогічному товаристві “Рідна школа” функціонували музейні товариства у Тернополі, Бережанах, Рогатині; при товаристві “Український Народний Дім” та на основі його статуту – музейне товариство в Коломиї. Очевидно, такий феномен був проявом дії “самозахисного механізму, імунітету самозбереження націй, що в критичні моменти знаходить собі вихід у часом несподіваних місцях і формах” [15, с.199]. Така культурно-освітня праця в якій істотне місце займала музейна справа стала складовою частиною національного руху галицьких українців та сприймалась владою негативно, бо йшла врозріз із політикою польського уряду.

Метою даної публікації є охарактеризувати діяльність музею “Верховина” в Стрию (1932–1939 рр.). Історія цієї інституції лише частково висвітлена в літературі. Окремі аспекти обраної теми знаходимо в працях Боднарук І. [6, с.438–440], Верес Г. [7, с.101–106], О.Дальчак [10, с.3]. Джерелами для написання нашої статті стали здебільшого матеріали Державного архіву Львівської області, Центрального Державного Історичного Архіву України у місті Львові, звіти з діяльності товариства і музею “Верховина” в Стрию та публікації у пресі.

Задум створити музей в Стрию належить адвокату др. Єроніму Калитовському, який ще у роки Першої світової війни розпочав збирати експонати для майбутньої установи. Доктора Калитовського підтримали вчителі Іванна Витковицька та Інокентій Захарій, які за дорученням Товариства українських жінок у 1916 році займались збиранням воєнних пам'яток [7, с.101]. Однак, важкі роки воєнного лихоліття і повоєнні роки окупації краю поляками не дозволили втілити в життя плани щодо заснування музею.

Ідея Калитовського знайшла своє практичне втілення тільки навесні 1932 року. Голова станової організації “Взаємної помочі українського вчителства” Осип Сілецький став ініціатором заснування музею та організував вчителів стрийщини до збору етнографічних матеріалів, стародруків, книжок, ікон, картин. Адвокат Роман Домбчевський розробив статут майбутнього товариства та музею при ньому.

16 квітня 1932 року відбулись Установчі збори товариства "Верховина", на яких прийнято статут товариства і музею та обрано його управу [26, с.13]. Головою товариства "Верховина" призначено Осипа Сілецького, членами-засновниками стали: о. Роман Височанський, Омелян Цісик, Володимир Котович, Роман Лисович, Роман Домбчевський, Іван Кузів, Тадей Залеський. Єдиною жінкою серед членів-засновників була знана діячка культурного та господарського життя Галичини – Ольга Бачинська, яка входила до першої управи і виконувала обов'язки скарбника музею. На Установчих зборах обговорено засадничі принципи вступу в товариство, прийнято рішення про ведення хроніки та ухвалено спільно з філією "Союзу українок" проводити найактивнішу роботу у справі збирання етнографічних матеріалів. Слід зазначити, що музейники Галичини радо вітали заснування нового товариства. На Установчих зборах товариства "Верховина" були присутні представники товариств "Лемківщина" в Сяноці, "Яворівщина" в Яворові. Від товариства "Бойківщина" прибула ціла делегація у складі Володимира Гуркевича, Антона Княжинського та Михайла Скорика [26, с.13].

Статут товариства та музею "Верховина" в Стрию був затверджений рескриптом воєводського уряду в Станіславові за № Р. В. 56 / 99 від 28 квітня 1932 року [1, арк. 9]. Ініціатором заснування та головою Виділу, що мав опікуватися музеєм став Осип Сілецький. Крім нього до Виділу увійшли: міський голова о. Роман Височанський, радники Альфред Будзиновський та Омелян Маркович, директор дівочої гімназії "Рідної школи" Омелян Цісик, вчитель Володимир Котович. Секретарем Виділу обрано Романа Лисовича, д-р Роман Домбчевський виконував у нім функції референта видавництва, а Ольга Бачинська стала його скарбником. Обрано й Контрольну комісію у складі інспектора Соколовського Щасного, дир. Олекси Лиса і дир. Івана Кузіва [1, арк.9].

Подібно до інших регіональних осередків, музей "Верховина" проводив формування своєї збірки, головним чином, завдяки численним пожертвам від приватних осіб і організацій та експедиційного обстеження території. Музей утримувався власними коштами і не мав окремих фондів на закупівлю пам'яток. Головним джерелом прибутків слугували внески членів Товариства "Верховина" та незначна матеріальна допомога, яку надавали музею українські товариства "Українська Бурса", "Маслосоюз", "Повітовий Союз Кооперативів", "Взаємна поміч українського вчителства" [8, с.4]. Слід зазначити, що кількість прибічників музею невинно зростала і на 1937 рік товариство "Верховина" налічувало 100 членів [8, с.4].

Ще на установчих зборах 16 квітня 1932 року, члени Товариства вирішили особливу увагу зосередити на зборі етнографічного матеріалу для музею [26, с.14]. Насамперед, робота мала спрямовуватися на формування колекцій писанок, вишивок та народного одягу. З цією метою референт видавництва Роман Домбчевський виготовив відповідні листи до редакцій і видавництв, склав відозви до громадянства і квестіонарі, між іншим "Як записувати топографічні назви" та розіслав їх до читалень, кооперативів, учителів і парафіяльних урядів [6, с.439]. В одному із таких звернень, зокрема, зазначалось, що саме селянство, як велика культурна верства нації мусить подбати про свої музеї [9, с.3]. Крім того, з рефератом про музейництво д-р Роман Домбчевський виступив перед вчителями міста Стрия [6, с.439].

Така пропаганда музею мала свої позитивні наслідки. Станом на 1933 рік осередок налічував 1 248 пам'яток [1, арк.9]. Найбільшу підтримку та розуміння музей "Верховина" отримав серед селян, які й склали більшу частину його жертводавців. До прикладу, цілі колекції вишивок у січні 1935 року подарували жителі сіл Володимирці, Ляловичі-подорожні, Лютинка, Старе село, Буянів, Дубравка, Мельнич Жидачівського повіту [19, с.4]. Вкінці 1935 року музей налічував 1726 каталогових чисел, що становило 1900 предметів [19, с.4]. За 1935 рік до осередку набуто 722 каталогових чисел, з яких 252 числа становлять предмети з етнографії [2, арк.14]. Цього ж року до музею надійшло 170 картонів з 500 вишивками [21, с.4]. Таким чином, за п'ять років

існування музею “Верховина” зібрав 3 500 предметів, з яких 2 400 були внесені у каталог [8, с.4]. Без перебільшення можна стверджувати, що більшу частину збірки музею склали саме етнографічні пам’ятки.

Завдяки активній збирацькій роботі, яку розгорнули під керівництвом Осипа Сілецького вчителі Володимир Котович, Петро Кобат, митець Олекса Харків, проф. Тадей Залеський, Ірина Домбчевська і студент університету Бартков, осередку вдалось зібрати багату колекцію монет, військових відзнак і медалей, сільськогосподарські знаряддя праці, бойківський одяг, писанки і вишивки Стрийщини. Долучились до розвитку стрийського музейного осередку і учениці дівочої семінарії “Рідної школи”.

Багато зусиль до формування збірок музею доклала Ольга Бачинська. Маючи неабиякий досвід колекціонування вона зуміла організувати збирацьку роботу музею “Верховина” в Стрию на високому професійному рівні. Користуючись своїми приватними зв’язками, музейниця замовляла для установи косівські коралі, гердани, ходаки, вовняні онучі тощо [10, с.3]. Окрім того, за її безпосереднього сприяння до установи надійшли десятки стародавніх жіночих сорочок, запасок, спідниць – мальованок, кожухів. Адже, як кваліфікований музейник створила в краї розгалужену мережу аматорів-збирачів, листувалася з ними, заохочувала до пошуку та закупівлі потрібних для музею речей, давала певні поради та настанови. В архіві Стрийського краєзнавчого музею “Верховина” зберігається листування Ольги Бачинської з Іриною Гашинською з Перегінська та з Марією Залещук з с. Чернятина (повіт Городянка). З листів довідуємося про те, як велась робота по збору експонатів для установи. Марія Залещук вислала Ользі Бачинській для музею гобортки, запаски, хустини, пацьорки, кабатки, сорочки [14]. Якщо не вдавалось закупити до музею цінної старовинної речі, Ольга Бачинська, через своїх аматорів-збирачів, за відповідну плату, замовляла в сільських майстрів “відробити” (відшити) давній взірєць, пошити і вишити сорочку чи запаску [10, с.3].

Щоб максимально популяризувати осередок та заохотити до збирацької роботи всіх небайдужих, музей “Верховина” подавав короткі відомості із своєї діяльності у місцевій пресі. В них вказувалось про нові надходження до музею та зазначались прізвища жертводавців [19, с.4; 18, с.2; 20, с.3; 21, с.4; 12, с.4; 17, с.4, 22, с.1]. Крім того, усім охочим музей безкоштовно розсилав працю розроблену членами товариства та музею “Бойківщина” під назвою “Що збирати для обласних музеїв” [16, с.1].

Музей у Стрию складався з кількох відділів: етнографічного, археологічного, нумізматичного, іконографічного, бібліотечного та відділу рукописів [8, с.4]. Відділ осередку намагався максимально вдосконалювати та доповнювати свою експозицію. Так, у 1936 році до музею було придбано велику габлоту для манекенів [2, арк.59]. З початку травня 1936 року установа була відкрита для загального огляду що четверга та неділі від 10 до 13 години [11, с.4]. Як зазначалось у тогочасній пресі число відвідувачів з поміж місцевого населення було незначним, тоді як “чужинці аж з Варшави приїздять, щоб його оглянути, поробити знімки, та поінформуватися про хід його праці” [8, с.4]. У 1936 році музей “Верховина” відвідало всього 26 осіб, та було проведено 7 екскурсій [2, арк.59]. Члени Комітету Українських Обласних Музеїв (далі КУОМ) В.Кобільник і М.Скорик, які відвідали музей “Верховина” 16 червня 1935 року, відзначили, що експозицію побудовано із взірцевою дбайливістю, крім того, “улаштовані шафи і габльот, хоч і не дуже чисельне, однак добірне” [2, арк.53].

Відомий польський археолог та етнограф, доцент Львівського, а з 1936 року професор Краківського університету д-р Тадеуш Сулімірський, оглянувши у 1935 році етнографічну колекцію музею “Верховина” висловив не тільки щире захоплення її вартістю але й здивування звідки музей має кошти на придбання таких цінних пам’яток. А дізнавшись, що всі речі подаровані був просто вражений свідомістю українського селянства, його великою культурою [24, с.2].

Наукової роботи музей “Верховина” практично не проводив, хоча ще в квітні 1932 року при музею було започатковано бібліотеку, яка на червень 1936 року налічувала 984 томи [13, с.6]. Крім того, Управою музею було розпочато вивчення топографії свого терену та заплановано проведення розкопок. У ЦДІА України у Львові зберігається лист до НТШ від 24 березня 1937 року за підписами голови товариства “Верховина” Осипа Сілецького та секретаря Марковського з проханням надати відпустку Ярославу Пастернаку для проведення розкопок в Стрийському повіті [3, арк.17].

Як і музей “Бойківщина” в Самборі, музейний осередок “Верховина” у Стрию концентрував свою роботу над дослідженням теренів Бойківщини. Тому обидва осередки Бойківської землі поділили свою працю таким чином, що весь тягар дослідницької та колекціонерської праці на схід від Дрогобича перейняла “Верховина”, на захід від цієї лінії “Бойківщина” [16, с.1]. З метою максимального поповнення збірки керівник музею “Верховина” Осип Сілецький та студент Бартков здійснювали експедиції по селах центральної та східної частини Бойківщини.

10 червня 1934 року заходами Товариства “Бойківщина” в Самборі відбувся “З’їзд дослідників Бойківщини” [4, арк.21]. Серед його учасників були знані діячі українського музейництва І.Свенціцький, Я.Рудницький. Осередок в Стрию на дійстві представляв Роман Лисович. З’їзд прийняв ухвалу про організацію наукової експедиції до с. Волосате, з метою проведення етнографічних та лінгвістичних досліджень. Майже весь 1934 рік Управа музею “Верховина” присвятила експедиційному дослідженню регіону з метою вивчення народної культури бойків та поповнення колекцій музею.

Проблеми музейного будівництва Галичини були предметом розгляду на музейних з’їздах. На них обговорювались звіти регіональних осередків, відбувались жваві дискусії з актуальних проблем музейного життя, публічні, не лише для учасників з’їзду, доповіді, присвячені історії та культурі регіону, який представляв музей-господар з’їзду, приймались певні методичні настанови стосовно організації діяльності музейних установ. Починаючи з Другого з’їзду українських музейників (3 червня 1933 року, м. Самбір) музей “Верховина” приймав активну участь у їх діяльності.

Важливе значення для розвитку українського регіонального музейництва Галичини мала прийнята делегатами Третього з’їзду представників українських музеїв Галичини (9 червня 1935 року) ухвала про необхідність місцевим музеям звернути якомога більшу увагу на працю в галузі етнографії. Виконуючи ухвалу з’їзду, Товариство “Верховина” 20 жовтня 1935 року, в приміщенні Народного Дому в Стрию, влаштувало показ народного одягу, живопису, фольклорно-обрядової творчості. Як зазначалось у газеті “Діло”, метою дійства була популяризація народного одягу та підбір експонатів до музею [23, с.5]. Члени товариства разом з гуртком прихильників мистецтва при музеї “Верховина” доклали всіх зусиль, щоб показ став не шаблонним оглядом манекнів, а справжнім парадом бойківських звичаїв [27, с.80]. Комплексне експонування пам’яток народної культури доповнювалось демонстрацією традиційного народного вбрання, звичаїв та обрядів селянами Стрийщини. “Показ народної ноші дав ще один доказ, що українське селянство Підкарпаття дуже добре розуміє вагу музейного діла” - такий коментар про дійство знаходимо у газеті “Стрийська Думка” [24, с.2]. Про важливість заходу свідчить і той факт, що на показі у Стрию були присутні делегати від Національного музею у Львові, музею НТШ, музею “Бойківщина” [2, арк.6].

Не менш важливим було й рішення музейного з’їзду у 1935 році про створення “Комітету Українських обласних музеїв” (КУОМ) [2, арк. 4]. Саме він мав координувати діяльність регіональних музеїв, інформувати українські обласні музеї про всі справи, що стосувалися б музейництва та музеїв зокрема, відстоювати справи обласних музеїв і бути тією ланкою, що пов’язувала б обласні і львівські музеї Галичини. На вересень 1936 року членами КУОМ були музеї: “Бойківщина”, “Верховина”, “Яворівщина”, “Сокальщина”, музей у Раві-Руській та краєзнавці з Перемишля та Сянока.

На 1939 рік планувалося проведення 7 з'їзду українських музейників в Стрию. 17 травня 1938 року Управа музею “Верховина” звернулася до Воеводського Уряду в Станіславові з відповідним листом. Однак відповіді не надійшло [5, арк. 7].

Таким чином, завдяки наполегливій праці ентузіастів та громадськості краю, на кінець 30-х років музей став важливим центром матеріальної і духовної культури українців. Він володів вагомими колекціями монет, медалей, “бойківської ноші”, вишивки, писанки, хліборобських знарядь праці тощо. Учасники товариства та музею “Верховина” в Стрию намагались максимально популяризувати осередок серед громадськості краю, заохочували до збирацької роботи всіх небайдужих.

Розвиваючись за умов відсутності юридичної й економічної підтримки держави, музей в Стрию, як і інші українські осередки Галичини потерпав від відсутності відповідного приміщення, нестачі фахового персоналу та потребував певних методичних настанов стосовно організації своєї діяльності. Осередок був активним членом музейної спільноти Галичини, приймав дієву участь в щорічних з'їздах музейників краю.

1. Державний архів Львівської області (Держархів Львівської обл.), ф. 1245 (Товариство “Бойківщина” в Самборі), оп. 1, спр. 79.
2. Там само, спр. 92.
3. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАЛ України), ф. 309 (НТШ), оп. 1, спр. 433.
4. Там само, ф. 364 (Лукань Степан – священник), оп. 1, спр. 14.
5. Там само, ф. 687 (Союз українських наукових робітників книгозбірень і музеїв у Львові), оп. 1, спр. 10.
6. Боднарук І. До історії Стрийського музею “Верховина” / Іван Боднарук // Стрийщина : Історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болахівщини. – Нью-Йорк, 1990. – Т. II. – С. 438–440.
7. Верес Г. Світлиця пам'яті. З історії Стрийського музею “Верховина” / Г. Верес // Хвилі Стрия. Сторінки з історії, культури та національно-визвольного руху. – Стрий, 1995. – С. 101–106.
8. Геббель Фр. Наші обласні музеї : Стрийська “Верховина” / Фр. Геббель // Літературно-науковий додаток до “Нового часу”. – Львів, 1937. – Ч. 3. – 1 листоп. – С. 4.
9. Д. Музей товариства “Верховина” в Стрию / Д. // Стрийська Думка. – 1933. – Ч. 10. – С. 3.
10. Дальчак О. В пошуках оригінальних зразків / О. Дальчак // Краєзнавчий вісник / Спецвипуск Стрийського краєзнавчого музею “Верховина”. – Стрий. – 1995. – № 2. – Червень. – С. 3.
11. З діяльності музейного товариства “Верховина” в Стрию // Думка. – Стрий, 1936. – Ч. 66. – 18 трав. – С. 4.
12. З музею “Верховина” в Стрию // Стрийська Думка. – 1934. – Ч. 12. – С. 4.
13. IV З'їзд музейників у Сяноці // Новий час. – 1936. – Ч. 128 (2243). – 10 черв. – С. 6.
14. Інвентарна книга Стрийського краєзнавчого музею “Верховина”.
15. Кирчів Р. Роль музейних колекцій в активізації сучасних етнографічних досліджень України / Р. Кирчів // Народознавчі зошити. – 1995. – №4. – С. 198–200.
16. Кобільник В. Музеї Бойківської землі / Др. Кобільник В. // Думка. – Стрий, 1936. – Ч. 59. – С. 1.
17. Музей “Верховина” в Стрию // Стрийська Думка. – 1934. – Ч. 22. – 20 листоп. – С. 4.
18. Музей “Верховина” в Стрию // Стрийська Думка. – 1934. – Ч. 24. – 20 груд. – С. 2.
19. Музей “Верховина” в Стрию // Стрийська Думка. – 1935. – Ч. 4 (39). – 20 лют. – С. 4.
20. Музей “Верховина” в Стрию // Думка. – 1936. – Ч. 63. – 19 берез. – С. 3.
21. Музей “Верховина” // Думка. – 1936. – Ч. 66. – 18 трав. – С. 4.
22. Музей “Верховина” // Думка. – 1937. – Ч. 93. – 15 квіт. – С. 1.
23. Показ народної ноші у Стрию // Діло. – 1935. – Ч. 278. – 18 жовт. – С. 8.
24. Показ ноші! // Стрийська Думка. – 1935. – Ч. 54. – 4 листопада. – С. 2.
25. Свенціцький І. Образ розвою українського музейництва / Іларіон Свенціцький // Літопис Бойківщини. – 1938. – Ч. 10. – С. 18–23.
26. Установчі Загальні Збори Товариства “Верховина” в Стрию // Нова хата. – Львів, 1932. – Ч. 6. – С. 13–14.
27. Ханас З. Нариси з історії жіночого руху Стрийщини / Зеновія Ханас. – Стрий : “Видавничий дім “Укрпол”, 2007. – 358 с.

В пропонуваній статті автором проаналізована подвижницька діяльність громадськості Галичини по збереженню українських культурних цінностей. Окремню роботу в цьому напрямку здійснювали регіональні музейні товариства Галичини, в частині музею “Верховина” в місті Стрий. Сделана спроба розкрити його роль і значення в формуванні українського етнографічного музейного дела Галичини в досліджуваній період.

Ключевые слова: региональный музей, музейное общество, музей, этнографическая коллекция.

In the present article, the author has analyzed tremendous efforts of the public in Galychyna to preserve memorials of Ukrainian culture. Regional museum associations of Galychyna including museum "Verhovyna" in Striy made an outstanding contribution in this respect. An attempt has been made to address its role and significance in establishment of Ukrainian ethnographic museum activities of Galychyna in the studied period.

Keywords: Regional museum, museum association, museum, ethnographic collection.

УДК 94 (100:82:331.556.46(477) "19/20"
ББК 63.3 (4УКР+8АРГ)

Ольга Ярош

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В АРГЕНТИНІ

У статті висвітлено передумови еміграції українців та формування української діаспори в Аргентині. Простежено вплив громади на українсько-аргентинські відносини.

Ключові слова: еміграція, Аргентина, українська діаспора.

Після проголошення незалежності України та поживлення її відносин з іншими країнами світу значно зріс інтерес науковців до вивчення історії української діаспори. Але, якщо українська громада в США і Канаді стала об'єктом дослідження багатьох істориків, то про українців Аргентини написано небагато. Історіографія характеризується окремими роботами, які стосувалися певних аспектів проблеми, зокрема, соціальної адаптації українців в Аргентині та збереження їх національно-культурної ідентичності [30; 28]. Аналіз процесів адаптації іммігрантів в країнах Латинської Америки представлено в працях А.Стрілько [33]. З публікацій українських істориків необхідно відзначити також роботи С.Кача раби [24; 25]. Важливі питання з цієї проблеми розкрито в монографії О.Сапеляк [32]. Узагальнюючим дослідженням про діаспору України є праця В.Трощинського й А.Шевченка "Українці в світі" [34].

Великий внесок у вивчення української громади зробили історики в діаспорі. Найгрунтовніше це питання висвітлено в роботах М.Василика [18; 15] та М.Данилишина [19]. Окремі аспекти даної проблеми простежуються в дослідженнях аргентинського історика Е.Снігура [14] та в працях С.Вапровича [17]. У них переважно досліджувалися проблеми освоєння українцями аргентинської сільви, адаптації українців до аргентинських умов життя, регіони розселення тощо. Незважаючи на інтерес істориків до проблеми формування діаспори, багато її аспектів все ще залишаються недослідженими. Серед таких аспектів можна назвати наступні: питання відносин України з діаспорою, висвітлення двоєдиного процесу характерного для української громади в Аргентині – з одного боку – прагнення зберегти свою етнічну ідентичність, з іншого – якомога швидше інтегруватися в аргентинське суспільство. Метою даної статті є висвітлення загальних тенденцій і національних особливостей формування української громади в Аргентині та її інтеграції в аргентинське суспільство. Актуальність даної проблеми зумовлена перш за все тим, що на території Аргентини знаходиться одна з найбільших українських громад. За останніми даними тут налічується більше 300 тис. українців.

Українська громада Аргентини сформувалася в результаті чотирьох хвиль еміграції. Перша з них тривала з кінця XIX ст. до початку I світової війни. Загалом за цей період з України за кордон виїхало близько 500 тис. осіб, переважна більшість яких були селянами із Західної України. Поштовхом до їх виїзду стали безземелля, безробіття та діяльність еміграційних бюро. Перша хвиля визначається як трудова, тому що економічний мотив від'їзду мав першорядне значення [38]. Політика аргентинського